

KRİZ SONRASI KÜRESEL KAPİTALİZMİN GELECEĞİ

Serap DURUSOY*

ÖZET

ABD konut piyasası merkezli global finansal krizin oluşumu ve gelişimi çok tartışma konusu oldu. ABD ekonomisi 2008 yılında krize girdiğinde başlangıçta krizin finansal piyasalar ile sınırlı kalacağı sanılıyordu. Ancak kriz hızla reel sektörü içine aldı ve dünya ekonomisinde yılın son çeyreğinde büyüme oranında keskin düşüşler meydana geldi. Sermaye hareketlerinin serbestliği finans piyasalarındaki türev araçların sayısı ve hacminde önemli artışa yol açması krizin derinleşmesinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada krizlerin dünya kapitalist ekonomik sisteminin bir özelliği olduğu üzerinde durularak küresel kapitalizm süreci ele alınacaktır. Ayrıca bu krizin IMF'nin Dünya ekonomi yönetimindeki yetisini nasıl etkilediği de irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Global Resesyon, 2008 Finansal Krizi, IMF'nin Yeni Rolü, G-20.

THE FUTURE OF GLOBAL CAPITALISM AFTER THE CRISIS

ABSTRACT

The global financial crisis emerged from the subprime mortgage market in the USA has been discussed on and on since its beginning. When the ABD economy fell into recession in 2008 it was assumed that effect of crisis would be limited with financial markets. However it would not be case. Crisis affected real economy rapidly. In the last quarter of the 2009, the growth rate of world economy decreased severely. Free movement of capital caused an increase on the number and the volume of the hedges in financial markets and this turned in to an important element which made the crisis more devastating. This study argues that crisis is an intrinsic characteristic of world capitalist economic system and the process of the globalization of capitalism. The study also discusses the fact that global crisis has been affecting the ability of the IMF in conducting the world economy.

Key words: Global Resession, Financial Crisis of 2008, New Role of IMF,G-20.

Giriş

20. yüzyılın ekonomik toplumsal ve kültürel olarak biçimlenmesinde önemli bir rol oynayan küreselleşme uluslararası sistemi açıklamakta kullanılan parametrelerin neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir dönüşümü ifade etmekte kullanılmaktadır. İçeriği ve kapsamına ilişkin tam bir uzlaşma sağlanmamakla birlikte küreselleşmeye, yaşanmakta olan sürecin tanımlanmasında hem deneysel hem de normatif gerçekliğin tanımlayıcı özelliği olarak görev yüklenmiştir. Küreselleşmenin düşünsel, sosyal ve kültürel alanda birçok etkinin yan yana yer aldığı süreci ifade ettiği yönündeki vurgularla birlikte iddiaların temel gönderim noktası iktisadi düzleme ve günümüzde yaşanan ekonomik olgunun kavramlaşmasına odaklanmaktadır. Bunun da nedeni kapitalizmin kendi mantığında yer almaktadır. Küreselleşmeyi kapitalizmin döngüsel doğasının bir gereği olarak kapitalizmin gelişmesindeki bir aşama, dinamik bir boyut ve yayılma eğilimi olarak gören bakış açısı küreselleşmeyi, kökleri kapitalizmin sistem mantığında bulunan bir değişim süreci şeklinde tanımlamaktadır. Post modern savları çürütmeye ilişkin bu bakış açısı küreselleşmenin ne olduğu tartışmalarına ilave olarak etki ve tepkilerine ilişkin kutuplaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Özellikle kapitalist ilişkilerin dünya ölçeğinde belirleyici bir aşaması olan küresel kapitalizm içerisinde ki ilişki ağı ve bu ilişki içindeki kurumlar tartışmalarda başat rol oynamaktadır. II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü 1944 yılında, John Maynard Keynes ve Harry Dexter White başkanlığındaki Anglo-Sakson delegasyonları tarafından Bretton Woods sisteminin finansal merkezi olarak tasarlanan Uluslararası Para Fonu (IMF), o günden beri küresel kapitalist sistemin kurumsal bir yapı taşı olarak evrilmeye devam ediyor. Öte yandan IMF, İkinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlıklarını kazanan ülkeler için de Dünya Bankası ile birlikte temel kalkınma finansmanı kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Ancak 80'li yıllarda uygulanan stand-by anlaşmaları ve yapısal uyum programları Fon'un "neo-emperyal" imajını pekiştirerek onu küreselleşme karşıtları ve Üçüncü Dünya liderlerinin başlıca hedefi haline getirmiştir. 1990'ların sonundaki Asya Krizi ise bu süreci daha da perçinlemiştir. Ardından yakın zamanda ABD'de ortaya çıkıp bütün dünyayı etkisi altına alan mortgage krizi ile birlikte küresel kapitalizme ilişkin bu bağlamdaki eleştirilerin şiddeti farklı bir boyuta bürünmüştür. Yani küresel sistemin ekonomik yansımalarının küresel düzeyde meydana getirdiği önemli sonuçlar kapitalist anlayışa ilişkin olarak da önemli değişimler yaratmaktadır (Hardt ve Negri, 2003:204).

Dünya ekonomisinde son aylarda meydana gelen değişimlerin bundan sonraki sürece muhtemel etkileri tüm ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Gerek küresel düzlemde, gerekse Amerikan ekonomisinde oluşan eğilimlerin tespiti önem taşımaktadır. Söz konusu eğilimlerin kimilerinin, daha önceki dönemlerde hiç görülmemiş gelişmeler olduğu iddia edilemez. Ancak tüm bu gelişmelerin tesadüfi olmayacak şekilde bir arada tezahür etmesinin ne gibi sonuçlar doğurabileceği üzerinde durmak yararlıdır. İşte bu çalışmada küresel kriz sonrası kapitalizmin geleceği irdelenmeye çalışılmıştır. Öncelikle küreselleşmenin ne olduğu kapitalizm ve küreselleşme arasındaki döngüsel ilişki boyutu ile ele alınmıştır. Bunu takip eden bölümde, 2007 yılında ortaya çıkıp dalga dalga yayılan krizin nedenleri ve nasıl yayıldığı irdelenmiştir. Son bölümde ise IMF'nin kriz yönetimi imajının sarsılması ile birlikte kriz sonrası süreçte kapitalist dünya ekonomisinin nasıl yönetileceği irdelenmiştir.

Kapitalizm ve Küreselleşme Döngüsü

İçeriği ve kapsamına ilişkin tam bir uzlaşma sağlanmamakla birlikte küreselleşme, yaşanmakta olan sürecin tanımlanmasında hem deneysel hem de normatif gerçekliğin tanımlayıcı özelliği olarak görev yapmaktadır. Küreselleşme üzerine yapılan çalışmalar daha çok dünya koşullarındaki değişimin temellerini salt nesnel ekonomik göstergelerde arayan yada uluslararası örgütleri, finansal sistemin çıkarlarına uygun bir ideoloji olarak değerlendiren ve monolojik varlıklar şeklinde tanımlayan bir bakış açısı sergilemektedir.

Küreselleşme, düşünsel sosyal ve kültürel alanda bir çok etkinin yan yana yer aldığı ve iç içe geçtiği süreci ifade ettiği yönündeki vurgularla birlikte(Appadurai,1990:s.295) iddiaların temel gönderim noktası iktisadi düzleme ve günümüzde yaşanan ekonomik olgunun kavramsallaştırılmasına odaklanmaktadır. Bunun da nedeni kapitalizmin kendi mantığında yer almaktadır. Nitekim küreselleşmeyi dünya kapitalist ekonomisi, ulus devlet sistemi,ve uluslar arası askeri iş bölümü bağlamında tartışan Giddens en önemli rolü küresel olarak kendini etkin kılan kapitalist ekonomiye vermiştir (Giddens,1991). Küreselleşme ve kapitalizm arasındaki döngüsel ilişki süreç ideoloji- strateji ve teknoloji bağlamında ele alınabilir (Petras ve Veltmeyer, 2006:11-12, Ercan, 2006:66-67). Bu döngü aynı zamanda küreselleşmenin ne olduğunun anlaşılması açısından da önem taşımaktadır.

Küreselleşme Kapitalizmin Tarihsel Olarak İçinden Geçtiği Sürecin Aşamasıdır.

Küreselleşme hiç kuşku yok ki ekonomik değerlere diğer bütün değerlerin yanında öncelik tanıyan ancak tarihsel süreçte kendini açığa çıkaran sosyal kültürel ekonomik

değerlerden bağımsız olarak düşünülemez bir olgudur. Bu bakış açısına bağlı olarak küreselleşme ekonomik olarak rekabeti, siyasi olarak ise evrensel emperyalizmi temsil etmektedir. Ancak ekonomik küreselleşme sürecine yön veren dinamikler, kapitalizmin yüksek birikim temposunun yarattığı kriz, uluslararası kapitalizmin yoğunlaşması, finansal sistemin serbestleşmesi ve bu serbestleşmeye bağlı olarak finansal sermaye ve spekülasyon birikim tercihlerinin önüne geçmesi olarak gösterilebilir (Yeldan,2002:21).

Küreselleşmenin düşünsel, sosyal ve kültürel alanda birçok etkinin yan yana yer aldığı süreci ifade ettiği yönündeki vurgularla birlikte (Appadurai,1990:295) iddiaların temel gönderim noktası iktisadi düzleme ve günümüzde yaşanan ekonomik olgunun kavramsallaştırılmasına odaklanmaktadır. Nitekim küreselleşmeyi dünya kapitalist ekonomisi ulus devlet sistemi ve uluslararası askeri iş bölümü bağlamında tartışan Giddens en önemli rolü küresel olarak kendini etkin kılan kapitalist ekonomiye vermiştir (Giddens,1991). Bu bakış açısı ile ele alındığında küreselleşme kapitalizmin sahip olduğu doğma ve gelişme yasalarına son derece uygun, tüm dünyayı denetimi altına alan bir süreç ve tarihsel bir aşama olarak yaşanmaktadır.Yani küreselleşme kapitalizmin gelişmesindeki bir aşama ve yayılma eğilimi olarak ifade edilmektedir. Aslında kapitalizm dünya tarih sahnesine çıktığı andan itibaren uluslararası bir bütün olarak işlemiş ve bunu sürdürerek günümüzde küresel bütünleşme düzeyine ulaşmış bir sistemdir (Hirst ve Thomson,1998:8). Böyle bir tespiti kapitalizmin kendi mantığında da bulmak olasıdır. Daha fazla kar edebilmek için kısa sürede daha az girdi ile daha fazla ürün ya da hizmet üretmek sermaye birikim sürecinin temel belirleyicileridir. Bu bağlamda kapitalizmi tanımlayan bu kriterler başlangıçtan beri kapitalizmin mekansal anlamda dünya ölçeğinde işleyen bir sistem olmasına yol açmıştır (Ercan, 2000). Bu nedenle küreselleşmenin gelişime ilişkin tartışmalar kapitalizmin geçirmiş olduğu evrelerden ulaşılmış olduğu çağdaş evre aşaması çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Küreselleşmenin tarihsel bir süreç olarak görülmesi onun gizemli bir kavram olmaktan çıkması ve uluslararası arenadaki belirleyici rolünün anlaşılması açısından da önem taşımaktadır.

Merkantilist Aşama (1500-1800): Feodalizmden olgunlaşmış kapitalizme geçiş dönemidir. İlkel sermaye birikiminin gerçekleştiği merkantilist aşama “kapitalizmin doğuş ve çocukluk aşaması” olarak da ifade edilmektedir. Dönemde kapitalizmin kutuplaşmasını yaratan politikaların uygulanmaya konulmuş, Amerika keşf edilmiş ve siyah köle ticareti yapılmıştır. Bu dönem, başat Atlantik sermayesinin egemenliği ile ticaret sermayesinin

birikim mantığına bağımlı çevre bölgelerin yaratılmasının biçimlendirdiği sanayi devrimi öncesidir.

Rekabetçi Kapitalizm(1800-1880): Klasik tekel öncesi kapitalizm aşaması veya kapitalizmin olgunluk aşamasıdır. Merkantilist geçiş döneminin sonudur. Bu dönem kapitalizmin temel biçimlerinin tanımlandığı bir dönemdir. Yani sanayi devrimi ile birlikte kapitalist üretim tarzının etkin olmaya başlaması ve kapitalizmin ulus devletleri arkasına alarak dünyayı yeniden paylaşma mücadelesine girişen tekelci kapitalizme dönüşmesi söz konusudur.

Orijinal Tekelci Kapitalizm(1880-1950): 19. yy.'ın son çeyreğinde başlayan tekelci tekelci kapitalizm dönemi veya emperyalizm dönemidir. Bu dönem iki alt döneme ayrılabilir: a)-1880-1914 yıllarını kapsayan emperyalizmin ortaya çıkış aşaması; b)-1914-1945 yıllarını kapsayan emperyalizmin ilk ciddi bunalım aşaması; Bu dönem de ulus devletlerin kurulmasına koşut bir başka özellik eşlik etmiştir. Merkezi ulusal sistemler olarak çekirdek sanayi sistemlerinin billurlaşması söz konusudur. Yani 1880'den II.Dünya Savaşı sonrası dönemde, sanayileşen ülkelerle sanayileşmeleri yasaklanan çevre ülkeleri karşılığında ikinci bir kapitalist küreselleşme dönemidir.

Kutuplaşmaların Derinleşmesi (1950-1990): Bu dönemde kendi içerisinde iki alt döneme ayrılabilir.

a)-1946-1973 yıllarını kapsayan hem merkez kapitalist ülkelerde hem de çevre kapitalist ülkelerde sürekli gelişim/büyüme aşamasıdır. Ancak bu sanayileşme eşitsiz ve dengesiz bir sanayileşmedir.

b)- 1974'ten beri sürmekte olan “neoliberal politikalar üzerinden yeniden yapılanma” aşamasıdır. Dönem, eş zamanlı olarak merkezi ulusal üretim sisteminin giderek parçalandığı ve bunların bütünleşmiş dünya üretim sistemini oluşturan unsurlar olarak yeniden birleştiği dönem olmuştur. Bu çifte aşınma kutuplaşmanın derinleşmesinin yeni görüntüsü olmuştur. (Amin,1999:13-15, See, 2000, Dobb,1992).

Küreselleşme Kapitalizmin İdeolojisi ve Stratejisidir:

Küreselleşme kapitalist ülkelere ait sermayenin (yayılmacı kapitalizmin) kendini yenileyebilmesi ve yayılma eğilimine girmesidir. Bugün de küreselleşme, kapitalizmin gelişmesi, yayılması ve derinleşmesi anlamını taşımaktadır. Örneğin 19. yüzyılda

İngiltere'nin bir dünya imparatorluğu olmasıyla 20. yüzyılda ABD'nin dünyada kazandığı ekonomik ve siyasal güç aynı mantığı taşımakta, geçmişteki sömürge imparatorluğu ile bugün ABD'nin siyasal ve ekonomik imparatorluğu arasında sermayenin belirleyici gücü açısından önemli bir fark bulunmamaktadır (Harootunian, 2006: 7). Bu bağlamda 20. yüzyılın sonlarında hız kazanan küreselleşme sürecinin gerisindeki temel dürtünün “sınırlı bir dünya ticareti içinde sermaye birikimi sorunu yaşayan kapitalizmin pazarı ve tekelci yapıyı genişletme ihtiyacı” olduğu söylenebilir. Yani küreselleşme dünya kapitalizminin “azalan karlar yasasının işleyişi sonucunda sürekli olarak içinde çırpındığı genel bunalımı aşmak üzere sürdürdüğü bir ekonomik ve toplumsal stratejidir” (Demirer vd., 2004: 42). Küreselleşmenin bugünkü aşaması piyasanın kendi içinden ürettiği bir süreç değil, bilinçli siyasal değişikliklerle birlikte özel amaçla tasarlanarak yaratılan ve öznesi olan bir olgu olarak görülmektedir.

Küreselleşme merkez kapitalist ülkelerin stratejisi olan sermayenin çevre ülkelere yayılcı eğilimi ile birlikte neo-liberal ideolojiye (finansal liberalizasyon, ticari liberalizasyon ve pazarın genişlemesi) dönüşerek, çevre ülkelerdeki eşitsizlik ve yıkımın kendini hissettirmesidir (Petras ve Weltmeyer, 2006: 110). 1990'lı yılların başında küreselleşmenin niteliğini ve etkilerini farklılaştıran dünya düzleminde yaşanan değişimler, pazar ekonomisi koşullarına uygun bir egemen ideoloji ve zihinsel paradigma oluşturma çabasını daha da güçlendirmiş ve bu çaba “*ideolojik anlamda itici güç*” olarak küreselleşmede rol oynamıştır. Böylece küreselleşme pazarın doğal gelişiminin sonucunda değil, devlet iktidarı tarafından desteklenen ideolojik bir projenin sonucunda ortaya çıkmıştır (Gordon, 1988: 24-64). Bu neo-liberal ideoloji kapitalist ülkeler ve küresel yatırımcılar arasındaki sıkı ilişkileri, devlet ile küresel firmaların gittikçe daha bağımlı hale gelmesini ve siyasal gündemi şekillendiren küresel firmalar içindeki karşılıklı ilişkileri gizler. Bu bağlamda küreselleşme küresel sermayenin ters etkilere karşı mümkün olduğunca korunması, bağımlı ekonomilerin dışa açılması ve onların küresel sermayeye karşı savunmasızlığı küresel iktisat o olarak ifade edilmektedir (Wood, 2006).

Küreselleşme, hiç kuşku yok ki ekonomik değerlere diğer bütün değerlerin yanında öncelik tanıyan ancak tarihsel süreçte kendini açığa çıkaran sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerden bağımsız olarak düşünülemeyecek bir olgudur. Bu bakış açısı altında küreselleşme ekonomik olarak rekabeti, siyasi olarak ise emperyalizmi temsil etmektedir. Ancak ekonomik küreselleşme sürecine yön veren dinamikler, kapitalizmin yüksek birikim

temposunun yarattığı kriz, uluslararası kapitalizmin yoğunlaşması, finansal sistemin serbestleşmesi ve bu serbestleşmeye bağlı olarak finansal sermaye ve spekülasyon birikim tercihlerinin sanayi yatırımlarının önüne geçmesi olarak gösterilebilir (Yeldan, 2002: 21).

Küreselleşme Teknolojik Temellidir.

Küreselleşmeyi mümkün kılan dinamiklere ilişkin açıklamalarda, özellikle teknolojiye vurgu yapılmakta ve teknolojik gelişmenin doğa kanunu gibi küreselleşmeyi sürüklediği temelinde odaklanılmaktadır. İletişim devrimi sayesinde verilerin imajların ve sermayenin dolaşımının aşırı boyutlara ulaşması birçok alanda sınır kavramının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu aynı zamanda üretimin uluslararası bir düzlemde düzenlenmesine yardım etmekte ve tüketim normlarının da küreselleşmesine katkıda bulunmaktadır (Falk, 2001: 40). Küreselleşmeyi yalnızca öne çıkan verilerle ortaya koymak, bunu büyük ölçüde teknolojik gelişmelere bağlamak yönündeki düşünceye göre küreselleşme teknoloji merkezli bir değişim sürecidir. “Teknolojik gerçekçi” diyebileceğimiz bu düşüncede teknoloji gibi küreselleşme de adeta kendiliğinden ortaya çıkan yansız bir gelişme olarak sunulmaktadır. Bilgisayar ağırlıklı teknolojiler, kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim, ucuzlayan ulaşım hep birlikte sermaye dolaşımını kolaylaştırarak, şirketlerin küresel düzeyde bir üretim ağı kurmasına yol açmıştır. Bu artan iletişim insanların “küresel köyde” benzer yaşam ve tüketim alışkanlıkları edinmesine neden olmuştur (Koray, 2006).

Nitekim teknolojik değişim dönemlerinin her birinin finans piyasalarının genişlemesinin ve uluslararası ticaretteki büyümeye denk gelmesinin bir rastlantı olmadığı belirtilmektedir. Beş yüzyıldır ülkeler arası mal ve sermaye hareketlerinin akışını sağlayan kar güdüsüdür. Bu güdü ile hareket eden şirketler, teknolojinin verdiği yeni imkanlardan yararlanarak ticaret ve yatırım faaliyetlerini genişletmektedir. T. Friedman bu değişimi teknolojinin demokratikleşmesi olarak ifade etmekte ve teknolojinin demokratikleşmesinin üretimin küreselleşmesini de beraberinde getireceğini belirtmektedir (Friedman, 1999: 31-35). Şüphesiz modern teknoloji rehbersiz bir şekilde tarih ve zamanın geleneksel değerlerini kırmıştır. Ancak ortaya çıkmakta olan karşılıklı iletişimi bulanan küresel bir topluluk ile siyasi olarak hakim, ekonomik olarak dinamik ve kültürel olarak kendine çeken bir milletin tarihsel tesadüfü küreselleşme ve Amerikalılaştırma birbirine karışmış durumdadır (Brezinski, 2004: 185). Şunu belirtmek gerekir ki, küreselleşmede belirleyici unsur olarak kabul edilen teknolojiler, küreselleşmeye yönelik bugünkü büyük itkinin öncesinde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda teknolojilerin eklenmesi ve uygulanması küresel büyüme üzerinde çok büyük

etkiye sahip değildir. Teknolojik ilerleme siyasal ve sosyo-ekonomik alandaki kararlar tarafından şekillendirilen küresel süreçlere eklenmiştir. Bundan dolayı küreselleşme dalgasının kökenleri neo-liberal veya serbest pazar biçimi temelinde kapitalizmin üstünlüğü ile özdeşleşen siyasal süreçte bulunabilir (Petras ve Weltmeyer, 2006: 60). İşte bu niteliksel dönüşüm dönemleri ve özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde kapitalizm teknolojik olarak kendisini yenileyebilir yapısı nedeniyle diğer ekonomik sistemlerden ve üretim yöntemlerinden önemli bir farklılık göstermektedir (Şaylan, 1996: 11). Dikkati çeken bir diğer nokta ise kapitalist sistemin kriz ile yaşabildiği ve hatta krizlerin yarattığı ortamdan kendisini yeniden üretmek için yararlanabilmesidir.

Tüm bu değerlendirmeler bağlamında ekonomik küreselleşme sürecine yön veren dinamiklerin, uluslararası kapitalizmin yoğunlaşması, finansal sistemin serbestleşmesi ve bu serbestleşmeye bağlı olarak finansal sermaye ve spekülasyon birikim tercihinin sanayi yatırımının önüne geçmesi ve kapitalizmin yüksek birikim temposunun yarattığı kriz olduğu söylenebilir.

Küresel Kapitalizmin Krizi.

Kapitalist ekonominin bir canlanıp bir durması, her hangi bir ülkenin ya da burjuva iktidarının yanlış politikalar uygulamasından öte kapitalist sistemin doğası gereği ve onun işleyiş yasasından kaynaklanmaktadır ve kriz küreselleşme sürecinden ayrı tutulamamaktadır. Kapitalist ekonominin büyüme dönemlerini takip eden ciddi durgunluk dönemleri dünya ekonomisini krize sürüklerken, büyüyen bir işsizlik ve büyüyen bir yoksulluğu da beraberinde getirmektedir. Kapitalist sistemin mekanizmaları genelde bu şekilde işlemekte ve adeta bir kısır döngü gibi geçmişte yaşananları yeniden üretmektedir. Eğer bu kapitalist mekanizmaya müdahale edilip tarihin akışı değiştirilmez ise sistem bir biçimde krizden çıkış yolu bulup yoluna devam etmektedir. Ancak krizi aşmış görünen ve büyümeye başlayan kapitalist ekonomi daha sonra bu kez eskisini katbekat aşan yeni bir kriz ile sarsılmaya başlamaktadır (Öniş ve Erdoğan, 2002: 15). Nitekim ABD’de ortaya çıkan kriz neo-liberal küreselleşmenin lideri konumundaki ülkelerinde önünde sonunda doğrudan ve olumsuz bir yönde etkileneceğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

Bu bağlamda yaşanmakta olan kriz basit bir ekonomik kriz değil, bir kere kapitalizmin dönemselsel ve kendini yeniden yapılandırmasına neden olan krizlerden birisidir. Buna Rus iktisatçı Nikolai Dimitrieviç Kondratieff’in, tezlerinden yola çıkarak “kondratieff dalgaları”

adı verilmektedir (Şengöz, 2009). Nitekim Konradieff, teorisinde Kapitalizmin çökeceğini savunmak yerine devresel bir hareketi olduğunu ve yoluna yeni bir döngüyle devam edebileceğini belirtmiştir. Çok basit olarak konradieff dalgaları daha doğrusu konradieff krizi kapitalizmin kendini elli altmış yıllık dalgalarla yeniden tanımladığı dalganın içinde, dört mevsim vardır. Dünya en son konradieff dalgalarından 1940'ların sonlarında ortaya çıkmıştır. Yaklaşık bir altmış yıl kadar o dalganın getirmiş olduğu dalgalanma içinde yaşanmıştır (Mandel, 1991).¹ Bunun ikinci yarısında neoliberal ekonominin getirdiği devleti dışlayan her şeyi tamamen piyasalar üzerinden çözmeye çalışan iktisat anlayışı dünyada ekonomik yapılanmalarda yetkili olmuştur. Bu son krizle beraber hem altmış yıllık konradieff dalgasını hem de ideolojik bir iktisat anlayışını yansıtan neo-liberal iktisat anlayışının şekillendirdiği dünya ekonomisinin kurumsal olarak da tartışılması noktasına gelinmiştir. Çünkü piyasanın belirleyiciliğinin finansal liberalizasyon bağlamında finans kesiminin önemini abartan Anglosakson modeli kapitalizmin ciddi bir darbe alması buradaki en önemli noktayı teşkil etmektedir. Kapitalizmin önemli bir ayağını oluşturan finans kesiminin bu krizin merkezi olması küresel kapitalizmin nasıl ayakta kalacağı sorusunu da gündeme taşımaktadır (Ulagay, 2009: 24). Bu noktada ise karşımıza finans kesimi ile reel kesim arasında ki dengesizliğin giderilmesi gerektiği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır (Gallino, 2007: 87).

Bilindiği gibi, sermayenin uluslararasılaşması finansal liberalizasyona bağlı olarak gelişmiştir. Finansal liberalizasyon; genellikle hükümetlerin gelişmiş ülkelerin uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için bankacılık finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli ölçüde azalttığı deregülasyon uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir (Ongun, 1997: 37-40). Finansal liberalizasyonun benimsenmesinde ise 1980 sonrası yaşanan borç krizi etkili olmuştur. 1980'lerde yaşanan borç krizi (ile önemli ölçüde daralan dış finansman imkanları sonucunda gelişmekte olan ülkeler kalkınma ve büyümelerini gerçekleştirmek amacıyla gereksinim duydukları sermaye birikimini sağlamak için özel sermaye akımlarının bileşimini değiştirerek (dış borç ve ticari banka kredileri şeklindeki), yabancı sermayeye (doğrudan yatırım ve portföye) kaymıştır (Gibson ve Tsakalatos, 1996: 173-210, Esen, 1998: 59) Dolayısıyla sermayenin dünyasallaşması olgusu ile borç sorunları arasında bir ilişkiden söz edilebilir (Toussaint, 1999: 102).

Öte yandan finansal liberalleşmenin benimsenmesinde 1980'lere egemen olan iktisadi düşüncenin rolü de büyük olmuştur. Neo-klasik teori bağlamındaki bu düşünce yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı temeline dayanmıştır. Bu düşünceye göre sermaye hareketlerinin serbestleşmesi (dış finansal serbestlik) sonucunda tasarruflar sermaye darboğazı çeken ülkelere akacak diğer bir deyişle ekonomik etkinliği geliştirerek büyüme ve istihdamı gerçekleştirmek için yurt içi tasarrufları yeterli olmayan gelişmekte olan ülkelerde faiz oranını yükselterek tasarruf fazlası olan ülkelerin tasarrufları çekilecektir. Bu süreç gelişmekte olan ülkelerdeki faiz oranları uluslararası faizi oranına inene kadar devam edecektir (Kılıç, 1991: 67-69). İşte finansal liberalleşmeye bağlı olarak bu beklentiler doğrultusunda gerçekleşen kısa vadeli sermaye hareketleri (portföy yatırımları, tahvilleri, mevduat sertifikası, ticari kağıt ve hisse senedi) Gelişmekte Olan Ülkeler'e (G.O.Ü) yönelik uluslararası sermaye hareketlerinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Portföy akımlarının çoğunun 1980'li yılların borç krizinden itibaren sürekli gelişmekte olan ülkelere yönelmesi gelişmekte olan ülkeler açısından yatırımcıların bu ülkelere duyduğu güven olarak değerlendirilmektedir. G.O.Ü'lere yönelik portföy yatırımlarının bu hızlı artışının nedenleri arasında bir yandan OECD ülkelerinde devresel olarak gevşek bir para politikasının izlenmesi uluslararası faiz oranlarındaki düşme ve buna bağlı olarak büyüme hızındaki azalma (itiş etkisi), bir yandan da yeni gelen yatırım fırsatlarının (çekme etkisi) etken olduğu gösterilmektedir (Leiderman ve Reinheird, 1993: 108-151). Bununla birlikte portföy yatırımlarındaki artışta G.O.Ü'lerdeki özelleştirme programları (Arjantin'de olduğu gibi) ev sahibi ülkenin kredi değerliliği ve gerçekleştiren kurumsal reformlarında (Meksika'da olduğu gibi) yüksek kazanç beklentilerini artırarak bu ülkelere yönelik sermaye akımlarının gelişiminde etken olmuştur (Mosood ve Coptu, 1993:10-11). Ancak uluslararası sermaye piyasalarındaki bu eğilim aynı zamanda G.O.Ü.'lerin ekonomilerinde bazı sorunların doğmasına yol açmıştır. Bunlardan ilki artan kısa vadeli sermaye akımlarının istikrarlı olup olmaması ve kısa bir süre içinde tersi yöne dönüp dönmeyeceğine ilişkindir. Çünkü kısa vadeli sermaye akımları faiz ve döviz kuru arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan arbitraj özelliğine dayanan istikrarsız sıcak para hareketi niteliği taşımaktadır (Dooley ve Warner, 1995: 153-174). Bu yüksek likidite nedeniyle portföy yatırımları kısa vadeli banka kredileri ile birlikte riskli bir sermaye akımı olarak görülmektedir (Reisen, 1993: 113-122).

Bunun dışında finansal liberalizasyona bağlı olarak artan kısa vadeli sermaye akımlarının önemli bir diğer etkisi de reel getirilerin önemini yitirerek spekülatif güdülerin

üretken yatırımlara baskın çıkması ve sermaye denetimini engellemesi ile birlikte sermaye piyasalarında krizler doğurmasıdır. Bu krizler ise kısa bir süre sonra uluslararası nitelik kazanarak ulusal makro ekonomik politikalarındaki denetimi de güçleştirmektedir. Nitekim, 1997 Temmuz'unda Tayvan'dan başlayan daha sonra pek çok Asya ekonomisini etkisi altına alan kriz buna örnek olarak gösterilebilir. 1997'ye bakıldığında Asya ülkelerinin makro göstergelerinde ciddi bir bozulma göze çarpmamaktadır. Kriz finansal sektörlerden kaynaklanmış ve büyük sermaye hareketlerinin yol açtığı bir kriz olarak karşımıza çıkmıştır. Bu krizin etkileri çok derin olmuş sonraki yıl Rusya, Brezilya, Türkiye ve Arjantin de bu krizden ciddi olarak etkilenmiştir. Hatta kriz Japonya'yı da derinden etkilemiştir (Went, 2001: 149-159). Söz konusu ülkeler gibi pek çok gelişmiş ve G.O.Ü.'lerin denetimsiz bir biçimde belli bir evrim içerisinde olmadan ve makro ekonomik dengeler sağlanmadan çok çabuk bir şekilde finansal serbestleşmeye gitmeleri krizle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Yani sermaye alışkanlığının yarattığı bu çelişki küreselleşmiş ekonomide sermaye piyasaları ve sermaye hareketleri serbestleştiği için özerk ve denetim dışı piyasa mekanizmasının çalışmasına yol açmaktadır. Bu durum ulus devletlerin artık kendi sınırları dahilindeki ekonomik faaliyet ve istihdam düzeylerini bağımsız olarak etkileyememesine de neden olmaktadır. Yani artık ekonomilerde uluslararası hareketliliğe sahip sermayenin tercihleri belirleyici rol oynamaktadır (Wood, 2000: 20, Sarıbay, 2004: 88).

Nitekim 2007'nin son çeyreğinde ABD'de ortaya çıkan kriz denetim dışı piyasa mekanizmasının nasıl sonuçlar doğurduğu ve aç gözlü bir kar anlayışının sonucunda ortaya çıkan köpüğün sonuçlarını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Bu süreçte ABD Merkez Bankası FED, bir yandan Amerikan ekonomisini canlı tutmak, diğer yandan ise devlet borçlarını arttırmamak için düşük faiz politikası izlemiştir. Bu politikanın aynı zamanda yüksek düzeyde seyreden cari açığın nispi olarak daralmasına olumlu katkıda bulunacağı beklentisi de dikkate alınmıştır. Düşük faiz politikasının açtığı yolda aşırı ve kontrolsüz bir rekabet içine giren bankalar nedeniyle, ABD'nin düşük gelirli kesimleri için dahi borçlanma cazip hale getirilmiştir. Düşük faiz özellikle ipotekli konut (*mortgage*) sektörünü etkilemiştir (Taylor, 2009). Bu dönemde mevduat ve yatırım bankaları ile derecelendirme kuruluşlarının davranışları aslında yasal ve ahlâkî zemini sonuna kadar zorladığı halde, bunlara göz yumulmuş olması krizi teknik olmaktan çıkartarak ahlâkî bir zemine taşımıştır. Zira, bu birliktelikten anlaşılması ve takip edilmesi çok karmaşık türev piyasaları doğmuş, maliyeti düşük ve alması kolay kredi imkanları da tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olmuştur. Böylece sistemin

kırılganlığı da artmıştır. Nitekim IMF'nin Küresel Finansal İstikrar Raporuna göre 1999 yılında 10 trilyon doların altında olan türev ürünleri piyasasının hacmi, 2004 yılında 40 trilyona ve 2008 yılında ise 70 trilyon dolara yükselmiştir. Kredi hacmi gün geçtikçe büyürken; bol, kolay ve ucuz kaynaklara ulaşan kitlelerin patlayan talebi karşısında ipotek olarak gösterilen gayrimenkul fiyatları da artmaya başlamış ve sürekli bir şekilde yukarı giden varlık fiyatları aslında kurulan “saadet zincirinin” devamını sağlamıştır. Bu süreçte kısaca “sanal ipotekler” devreye sokulmuştur.

Bilindiği üzere, finans sistemindeki modern aktif-pasif yönetimi teknikleri, azami geliri elde etmek için altına girilen riskin başka bir kanaldan dengelenmesini esas almaktadır. Finansal kuruluşlar kredi açar; bunun için arsa, ev, araba, fabrika, hisse senedi vs. gibi ipotekler alır. Burada sorun teşkil eden bir husus bulunmamaktadır. Ancak sözü edilen kredi verme yarışında bankalar, bazen kabul edilemeyecek kadar zayıf ipotekleri de kabul edebilmektedir. İkinci aşamada ise elde edilen bu ipoteklerin menkul kıymete tahvil edilmesi söz konusudur. Menkulleştirme sürecinin bizatihi kendisi krizi tetikleyecek zayıf halkaların başlangıcını teşkil etmiştir. Gerçekten de ABD’de bankaların konut kredileri için gereken kaynağı yatırım bankaları üzerinden ihraç ettikleri tahviller ile borçlanarak sağlamış oldukları bilinmektedir. Süreç, bu varlıkların pazarlanmasında kredi derecelendirme kuruluşlarının devreye girmesiyle üçüncü ve ahlâkî açıdan en çok sorgulanması gereken safhaya taşınmıştır. Bu aşamada, “finans mühendisleri” -risk ve getirisine göre- tasnif edilmiş bu menkul varlıkları derecelendirmiş ve “yatırım yapılabilir” notu vermiştir. Özetlemek gerekirse, taahhüt (ipotek) standartlarındaki yetersizlik, sağlıksız risk yönetimi, karmaşıklığı giderek artan ve şeffaflığını kaybeden finansal ürünler ile bunun sonucu olarak ortaya çıkan aşırı borçlanma, sistemin bütününde büyük bir zafiyetin oluşmasına yol açmıştır (Frankel, 2009, Kaminsky and Schmukler, 2008).

Her ne kadar krizin göstergeleri 2007’ye kadar gitse de esas belirtiler 2008 Ağustos’unda ABD’deki bir yatırım bankası olan Bear Stearns’ın batmasıyla ortaya çıkmıştır. Dev ABD bankalarının, yatırım fonlarının batması ve bir kısmının ABD hükümeti tarafından kurtarılması Büyük Buhrandan sonraki en şiddetli finans krizine dönüşmüştür. Özellikle küresel finans sisteminin damarları olan kredi kanallarının kuruması tüketicilerle birlikte pek çok büyük ve küçük ölçekli firmaların kredi kanallarının kesilmesine yol açmıştır. Öte yandan kriz, her ne kadar başlangıçta bir ipotekli konut krizi olarak ortaya çıkmışsa da, takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüş, ardından da hızla reel sektöre sıçramıştır. Bu durum,

gelişmekte olan ve yükselen piyasa ekonomilerini daha da derinden etkilemiştir. 2002 sonrasında dünyada ikame edilen finansal mimari ve üretim paradigması bu zemini hazırlamıştır (New York Times, 2009). Gelişmekte olan ülkeler, büyümenin finansmanında ve ihracatta büyük oranda bağımlılık içine girmiştir. Bir yanda borçlanma hız kazanmış, öte yandan tedarikçi bir üretim zinciri içerisindeki bağımlılıkları nedeniyle gelişmekte olan ülkeler de aşırı derecede etkilenmiştir. Bu noktada, finansman kaynaklarının azalması yükselen piyasa ekonomileri açısından ihracat piyasalarının daralmasına, üretim ve istihdam kayıplarına neden olmuştur. Dolayısıyla kriz, bundan öncekiler gibi gelişmekte olan ülkelerin yapısal sorunlarının artık sürdürülemez hale gelmesinden kaynaklanmamıştır. Gelişmekte olan ülkeler, bugün kendileri çıkartmasa da sonuçlarına katlanmak zorunda kaldıkları bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü kriz küreselleşme süreci ile önemli hale gelen finansal piyasalarda nakit akışları ve kredi hacimlerinin büyük ölçüde daralmasına yol açmış, büyümede ciddi oranda yavaşlama ve durgunluk meydana gelmiştir. Bunun doğal sonucu olarak bütçe açığı artmış, dış ticaret hacimleri daralmış, işsizlik artma eğilimine girmiş ve sosyal sorunlar ağırlaşmıştır. Küresel kriz dünya ekonomileri üzerindeki olumsuz etkisini öncelikle finans piyasaları ve sermaye hareketleri üzerinde göstermiştir. İzleyen aylar da sorun reel sektörü ve iç piyasayı da etkilemeye başlamış ve kriz 2008 sonu itibariyle tüm dünya ekonomisini etkisi altında almıştır (Lin, 2008).

Küresel kapitalizmin yaşadığı bu ciddi kriz ile,

1- Bütün dünya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ekonomiler, tahmin edilenden çok daha fazla küresel ekonomiye ve uluslararası ticarete bağımlı olduklarını görmüştür Yani bir anlamda kriz küresel kapitalizmin ülkeleri organik bir bütün haline geldikleri gerçeği ile yüzleştirmiştir (Claessens ve Schmukler, 2007; Gozzi, Levine, and Schmukler 2008). Günümüzde küresel ekonomik ilişkilerin boyutuna bağlı olarak oldukça hızlı bir şekilde ve hatta eş anlı olarak diğer ülkelere de yayılmıştır. Bu gelişme de, teknolojinin küresel ekonomik ilişkilerde ve bankacılıkta yoğun bir biçimde kullanılmasının ve hızın bilgisayarda bir tıklama ile eşit seviyede bulunmasının etkisi büyüktür.

2-Küresel sistemin yönetilemez bir hale geldiğini ve Batının 300 yıl sürmüş olan ekonomik ve buna bağlı olarak siyasi hakimiyetinde görece bir düşüşü, ortaya çıkarmıştır.

Buna koşut olarak da kriz, dünya da hem ekonomik gücün, hem de siyasi gücün yeniden dağıtılmasını gündeme getirmesi açısından dikkat çekicidir.

Kriz Küresel Kapitalizme Daha Güçlü Bir Rol Mü Verdi?

Kriz, küresel çaptaki büyüklüğü ile, gelişmiş kapitalist sistemlerden başlayarak ve dalga dalga yayılarak tüm dünyayı etkisi altına alan bir tsunami etkisi yaratmıştır. Bu dalga, uluslararası ekonomik sistemle entegrasyon derecesine bağılı olarak hemen her ülkeyi etkisi altına alacak şekilde bir yayılım göstermiştir (Neagu and Schiff 2008, Posner, 2009). Bu durum kontrol mekanizmalarının giderek devre dışı kaldığı egemen kapitalist sistemin işleyişinin de sorgulanmasına yol açmıştır. Aslında kriz kapitalizmin dönemsel ve kendini yeniden yapılandırmasına neden olan krizlerden birisidir. Kriz ile dünyanın her bir köşesinde ekonomik yönetimlerin ve iş kesimlerinin son 20 senelik ezberini derin bir şekilde sorgulattığı gerçeğı ile karşı karşıya kalınmıştır. Hem yaşanan belirsizlikler, hem de karşı karşıya kalınan soruların, bazı ezberlerin kökleşmiş kabul ve uygulamalara rağmen sökülüp atılmasına yol açacak kadar zor olması nedeniyle de oldukça uzun süreceğı tahmin edilmektedir.

Sorgulama sürecine düşen ilk ezber, yaşanan kriz sonrası kapitalizmin kendisini tükettiğı, Marksist sistemin daha doğru tezleri olduğu dillendirilmesi ile makroekonomi teorisi ve onun iki temel politikası yönünde gerçekleşmektedir. Makroekonomi teorisine 1930'larda ağırlığını koymuş olan Keynesyen ekol ile özellikle 1980'li yıllardan sonra teoriyi ambargo altına alan Chicago ekolü arasında çekilen duvar yıkılmaya başlamıştır. Çünkü kriz bu iki önemli makroekonomi politikasını birbirini dışlar şekilde düşünmenin yanlış olduğunu göstermiştir (Wallerstein, 2009). Aslında kapitalist sistem, birçok krizle karşılaşmasına karşın, devlet kapitalizmi (devlet müdahaleci kapitalizm) ve özel kapitalizm (Laissez Faire) arasındaki salınımı sağlayabildiğı için kendini devam ettirebilmiştir. Her defasında kapitalizmin bir formundaki kriz aşırı hale geldiğinde (batık işletmeler, yüksek oranda işsizlik) diğer forma geçiş için uygulanan program insanların kapitalizmi sorgulamalarını engellemiştir. Örnek olarak, 1930'larda Büyük Buhran sırasında, radikaller alternatif bir sistem ile kapitalizmi ortadan kaldırmak isterken reformcular özel kapitalizmden devlet kapitalizmine geçişi talep etmiş ve reformcular kazanmıştır. 1970'lerde ve 80'lerde, sosyal demokrat ya da devlet müdahaleci kapitalizm dünya genelinde bir krize girmiş ve reformcular bu defa da devlet kapitalizminden özel kapitalizme geçmeyi talep etmiştir. Radikaller ise bu krizde de kapitalizmin alternatif bir sistemle değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Kapitalizmin vahşiliği kendi krizini aşmak için kendi geleceğini ipotek altına almasına yol açmaktadır. Kapitalizmin kendi mantığı çok açıktır. Eğer bu krizde kapitalizm kendini kurtaramazsa, sistemin kendisi tehlikeye düşecektir. Ancak bu amaçla merkez bankaları para basarak ve hükümetler kamunun harcamalarını farklı şekilde yönlendirecek hamlelerle başarılı olsalar dahi ilerde (enflasyon gibi)daha vahim sorunlar ortaya çıkaracaktır.

Öte yandan küreselleşme olgusu, ekonomilerin birbiriyle çok daha fazla ilişkili hale gelmesine yol açmıştır. Bir yandan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyeliği bir yandan bölgesel ekonomik veya siyasal birlikler (ki bunların en önemlisi AB'dir) bu ilişkileri artırmıştır. Sonuç olarak karşımıza ulus devletlerin ekonomi politikası uygulamasında iktidarsızlaşması olgusu çıkmıştır (Gorz,1986). Bunun en tipik örneği dış ticaret politikasında görülmektedir. Küresel sisteme dahil olan ülkelerin hiçbiri artık eskisi gibi ithalata sınır koyma, tarife artırma, kota uygulama gibi yetkileri kullanamamaktadır. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi başka iktidarsızlıkları da birlikte getirmektedir. Bu yeni sisteme dalgalı kur ya da ona benzer bir kur mekanizması eşlik etmektedir ve bu durumda bir kur politikası izleme olanağı da azalmaktadır. Bugün artık ekonomi politikası denildiğinde yalnızca iç vergilerle oynamak ve faizleri etkilemekten başka bir politika seçeneği kalmamıştır. Değişimler eğer kural koymak ya da denetim mekanizmaları geliştirmekten daha hızlı biçimde oluşursa sonuçta sistemin tıkanmasına yol açmaktadır. Kapitalist dünya bunu 1930'larda yaşamıştır. Sanayi devriminin ardından gelişen mali sektör öylesine hızlı büyümüştür ki, sanal dünya ile reel dünya arasındaki uçurumun bir düzeltme işleminden geçmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yani sonuçta sistemin bütünüyle çökmesine ramak kala Keynesyen politikalar imdada yetişmiştir.

Keynes, piyasaların kendi başına bırakılmayacağını, devletin ekonomide düzenleyici rol oynaması gerektiğini öne sürmüştür. Bu öneri ve arkasında yatan model, büyük bunalımdan çıkışın modeli olmuştur. Zaman içinde devlet yine geri plana çekilmeye yönelmiştir. 1990'larda yaşanan küresel sistem değişikliği 2000'lerin ortasına geldiğimizde benzer bir krize yol açmıştır. Şimdi yine Keynesyen politikalara geri dönmekte devletler yine kamulaştırmalara, ve fonlar kurmaya yönelmektedir (Eğilmez, 2008). Görüldüğü üzere krizler, kapitalizmin spekülasyon ve yatırım balonları gibi aşırı durumları törpülediği normal işleyiş mekanizmalarıdır. Kriz zamanlarında, hükümet politikaları kapitalizmin bir sonraki patlamasına kadar ki yeniden düzenlenme sürecini daha yumuşak geçirmesini sağlayan araçlar olarak görülmelidir. Nitekim Wolff'a göre, üretim araçlarının devlet mülkiyetine

geçmesi sosyalizme bir geçiş olarak görülemez, hatta üretim ilişkileri demokratikleştirilmediğinde, üretim araçlarının devletin elinde olmasıyla özel şirketlerin elinde olması arasında bir fark yok. İktisat tarihini “devlet kapitalizmi” ve “özel kapitalizm” arasında durmadan gidip gelen bir sarkaca benzeten Wolff, her krizde kapitalizmin bir formundan diğer formuna geçiş için uygulanan yöntemlerin kapitalizmin özünü sorgulamayı zorlaştırdığını belirtmektedir (Wolff, 2009). Bu bağlamda söz konusu bu gelişmeler yaşanan kriz sonrası kapitalizmin kendisini tükettiği, Marksist sistemin daha doğru tezleri olduğu dillendirilmelerinin ütopyaadan öteye gidemeyeceğini göstermektedir (Ulagay, 2009: 24).

1980 sonrası uygulanan anti müdahaleci saf piyasa ekonomisinin önde gelen isimlerinden Alan Greenspan’ın da söylediği gibi, bu sistemin bir hatası olduğu ortaya çıkmıştır. Greenspan, 1987 ve sonrasında özellikle türev piyasaların regülasyonu için baskılara direnmiş ve sonuç olarak kontrol edilmesi güç bir türev piyasası ortaya çıkmış, bu da krizin temelindeki toksit varlıkların yaratılmasına ön ayak olmuştur. Dolayısıyla kuralların gevşetilmesi yani deregülasyon modası hiç kuşkusuz kapitalizmin özünü oluşturan piyasa mekanizmasının her şeyi kendiliğinden düzelteceğine olan inançta sorgulanmaya başlamıştır. Kuralların gevşetilmesi piyasa mekanizmasının rasyonel çalışmasına değil saadet zinciri yaratılmasına yol açmış ve maliyeti yüksek olmuştur. Bugün geldiğimiz noktada kuralların varlığının şart olduğu dillendirilmektedir. Ancak bu kurallar yani küresel sistemin yarattığı küresel yönetimin denetimi, ulusal kurallarla ve ulusal denetimle denetlenemez ve küresel sistemin gerekleri olan ekonomi politikası koordinasyonu ulusal politikalarla ve rastgele toplantılarla dizayn edilemez (Eğilmez, 2009: 124-127). Böyle bir tespit bir diğer sorgulama olarak küresel ekonomiye nasıl ve hangi oluşum ile yön verileceği sorusunu da beraberinde getirmektedir.

IMF’nin “küresel kriz yöneticisi” imajının sarsılması ile birlikte IMF ve Dünya Bankası’nı yeniden yapılandırmak gerekliliği ortaya çıkmıştır. IMF’nin artık gelişme yolundaki ülkelerin ekonomik sorunlarını çözmeye çalışan kurum kimliğinden çıkarılması, ve bu günkü IMF’nin adı altında değiştirilmek suretiyle (Küresel Düzenleme ve Politikalar Kurumu gibi) tümüyle bir politika kurumu haline getirilmesi gerekmektedir. Bu öneriye göre kurumda bütün üye ülkelerin gruplar halinde temsil edildiği icra kurulu olmalı ve yapılacak küresel finans düzenlemeleri bu kurulun onayından geçmelidir. Bu yeni kurumun üç temel görevi olmalıdır: (1) Mali sektörle ilgili kuralları geliştirmek ve küresel sisteme dahil olan bütün ekonomilerde uygulanmasını gözetmek. (2) Mali sektörle ilgili denetim

mekanizmasının temel çerçevesini oluşturmak ve küresel olarak uygulanmasını sağlamak. (3) Küresel finans sisteminde geçerli olacak maliye ve para politikasının çerçevesini oluşturmak ve bunun küresel olarak uygulanmasını gözetmek. Bu yeni kurum emir verici değil tavsiye edici bir kurum olmalı, yapılan küresel finans düzenlemelere uymayan ekonomilere, kurumlara yönelik işlemler için uyarılar yapılmalıdır. Aynı zamanda bu kurumun düzenlemeleri reyting kuruluşları içinde gösterge olmalı ve bu kuruluşlarda reytinglerini bu kurallar ve düzenlemeler doğrultusunda yapılmalıdır. Hiç kuşkusuz her ülkenin ekonomik yapısı farklı olduğu için, farklı kurallara, farklı denetim mekanizmalarına ve farklı politika uygulamalarına sahip olması doğaldır. Ama bu farklar küresel finans sistemi bozacak, krize neden olacak, ötekilerin aleyhine gelişmeler yaratacak biçimde olmamalıdır. Yeni kurum, reel değerlerden kopuk balonlar oluşmasına engel olacak düzenlemeleri hazırlamalı ve buna göre yapılacak denetimlerin genel çerçevesini çizmelidir. Yeni kurum, bu kurallara ters uygulamalar içinde olan ülkeler ve finansal kuruluşlar için yatırımcıları uyarma görevini üstlenmelidir. Yatırımcılara engel olmamalıdır. Bütün bu uyarılara karşın o ülkelere ya da alanlara yatırım yapanlar ise kendi risklerini kendi üstlenmiş olarak oraya gitmeli, batış halinde de kimseden destek ya da yardım beklememelidir.

Yaşadığımız kriz tecrübesini de arkamıza alarak, yeni fikirlere dayalı yapıcı öneriler getirmenin tam zamanı görülmektedir. Nasıl ki neo-liberal küreselleşme ortaya çıkabilmiş ve yaygınlaşabilmişse, bugün yaşanmakta olan sürecin olumsuz etkilerinden kurtuluş yollarının var olabileceğini de kabul etmek gerekmektedir. Bu amaca katkıda bulunmak üzere, küresel bir inisiyatif ile bu dönüşümün olumsuz etkilerini ince bir süzgeçten geçirmek ve bu dönemdeki öğrenme sürecini iyi değerlendirerek yeni bir senteze ulaşmak mümkündür. Bununla bağlantılı olarak, katılımcılığın yolunu açacak daha âdil bir küreselleşme için sadece ekonomik alanda ilerlemeler yeterli değildir. Ulusal ve uluslararası güçler dengesinin sağlanması, uluslararası kuruluşların demokratikleşmesi, az gelişmiş ülkelerin ve bu ülkelerdeki yoksulların sesinin daha çok duyulmasına imkân verecek “aşağıdan yukarıya küreselleştirici” bir ortamın oluşturulması gerekmektedir (Robert B. Zoellick, 2009). Bu gereklilik krizin çıkış nedeninden de kaynaklanmaktadır. Çünkü krizin temelinde küresel ekonomide yıllardan beri oluşan küresel dengesizlikler yatmaktadır. Bu küresel dengesizlikler en az ve yönetilebilir bir düzeye gelinceye dek de dünya ekonomisi yaşadığımız krizi tam anlamı ile atlatabileceği gibi, benzer krizlerin yeniden ortaya çıkma riskini de yükseltmektedir. Dolayısıyla, bugünden başlayarak daha istikrarlı (olabilirse tabii) bir küresel ekonomi yaratmak gündemin en öncelikli ve koordine edilmesi gereken maddelerinden birini

oluşturmaktadır. Demek ki, 1980'lerden beri takip edilen küresel politikaların, yalnızca ekonomik boyutta değil, sosyal boyutta da yeterli etkinlikte olmadığı ve bu itiraflara uygun politikaları teşvik için ciddi bazı yeniliklerin getirilmesi konusunda bir mutabakat söz konusudur. Tabii, böyle bir durum, beraberinde, sürekli olarak dillendirilen “küresel işbirliği”nin kim tarafından yönlendirilip, icra edileceği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Yani, “yeni bir hakem” arayışı söz konusu olmaktadır ki nitekim G-20 zirvesi bu alandaki arayışların uluslararası düzlemini oluşturmuştur.

G20 –Zirvesi ve IMF'nin Küresel Kriz Yöneticisi İmajı

Bilindiği üzere, G-20 içinde Türkiye'nin de bulunduğu 19 ülke ile Avrupa Birliği'ni bir araya getiren bir topluluktur ve 1999 yılında bir ekonomik politika forumu olarak ortaya çıkmıştır. G-20 bir örgüt değildir. Daha önce yalnız sanayileşmiş büyük ülkelerin üst düzey yetkililerini bir araya getiren G-7 varken, 1999 yılı Aralık ayında “yükselen ekonomiler” diye de adlandırılan ülkeleri de içerecek şekilde üye sayısı 20 ye çıkartılarak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Amaç sanayileşmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki diyalogu güçlendirmek olarak ifade edilmiştir. Ancak son finansal krize kadar etkinliği ikinci planda kalmış, küresel ekonominin seyri ile ilgili konular daha çok G-7 ve G-8 zirvelerinde ele alınmıştır. ABD'deki finansal krizin dünya ölçeğinde etkisini artırması ve 15 Eylül 2008'de *Lehman Brothers* isimli dünyanın önde gelen finans kuruluşunun batması ile G-20'nin önemi de artmaya başlamıştır. Zira küresel finansal krizin Batılı liderlere öğrettiği belki de en önemli şey, artık dünya ekonomisinin dinamiklerini Batı'nın tek başına yönlendiremediği gerçeği olmuştur. Dünyanın en gelişmiş sekiz ekonomisinden oluşan G-8'in var olan sorunları çözemeyeceğinin anlaşılması, küresel ekonomide yükselişe geçen gelişmekte olan ülkelerin yardımına olan ihtiyacı artırmıştır. Yani küresel ekonomik büyüme ve krizin dip noktasından hareketle yukarıya doğru çıkışta bu ülkelerin birlikte hareket etme zorunluluğu karşımıza çıkmıştır.

Nitekim 24-25 Eylül tarihlerinde ABD'nin Pittsburgh kentinde yapılan G-20 liderler zirvesinde bir araya gelen liderlerin 2 gün boyunca en çok ağırlık verdiği konu son bir yıldan beri yaşanan ekonomik krizin bir daha tekrarlanmaması için atılması gereken adımlar olmuştur. Alınan kararların bir kısmı küresel ekonomide değişen güç dengelerinin kabulü olarak yorumlanabilir. Zira Zirve'de “küresel mimarinin 21. yüzyılın ihtiyaçlarına göre reforma tabi tutulmasının gerekli olduğu” vurgulanmış, bu kapsamda G-20'nin küresel ekonomik koordinasyon ve işbirliğinde bundan sonra temel platform olacağı ilan edilmiştir.

Yani önceden G-7 ya da G-8 dairesinde çözülmeye çalışılan sorunlar, artık Çin, Hindistan, Türkiye, Brezilya, Güney Afrika gibi ülkelerin bulunduğu G-20 platformunda tartışılmıştır. Pittsburgh Zirvesi Sonuç Bildirgesi incelendiğinde, Zirve'nin kısmen bu ihtiyaca cevap vermek üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Zira Bildirge'nin 20. ve 21. maddelerinde IMF ve Dünya Bankası'nın oy kotalarının yeniden düzenleneceği, IMF'de "en az %5", Dünya Bankası'nda "en az %3" oranında oy hakkının "aşırı temsil edilen gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere aktarılacağı" dile getirilmiştir.²

Sonuç olarak G-20 Zirvesi, diğer birçok karar ve uzun bir sonuç metni ile sona ermiştir. Küresel finans piyasalarının düzenlenmesi, bankacılık bonuslarının nasıl dağıtılacağı ya da kurtarma paketlerinin daha ne kadar devam etmesi gerektiği gibi konuların yanında diğer önemli tartışma maddesi G-20'nin değişen konumu olmuştur. Dünya merkez bankaları ve hükümete trilyonlarca dolarlık yük getiren, 1929 Büyük Buhranı'ndan bu yana ekonomilerde görülmemiş yaralar açan küresel krizi ve sonrasında alınacak önlemleri masaya yatıran G-20 zirvesi küresel ekonomide yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. Yakın zamana kadar Rusya'da dahil edildiğinde G-8 önemli bir ağırlık teşkil ederken küresel finans sistemini biçimlendirecek kararların G-20 zirvesinde alınmış olması dünya ekonomi yönetimindeki değişimi gözler önüne sermiştir. Böyle bir gelişim IMF'yi uluslararası parasal sistemin kontrol mekanizması olmaktan çıkaracak şekilde bir görüşün hakim olmaya başlamasına yol açmıştır ki İstanbul zirvesi bu gelişimin yönünü tamamen değiştirmiştir.

Nitekim IMF Başkanı Strauss-Kah'ın, İstanbul'da düzenlediği basın toplantısında finansal istikrarın daha iyi düzenlemeler ve denetimi gerektirdiğini belirtmesi kriz ortaya çıkana kadar düzenleme ve denetlemelerin iyi yapılmamış olduğunu doğrulaması açısından önem taşımaktadır. Yani hem IMF hem de WB yaşanan küresel krizin etkileri ile birlikte bir yeniden yapılanma sürecine girmek zorunda olduğunu anlamaya başlanmıştır. Bu tabii ki kolay bir süreç olmayacaktır. Nitekim mevcut sabıka dosyaları ile bugünden yarına IMF ve WB'ın harika kurumlar haline geleceği beklentisi de iyimser bir beklenti olarak düşünülebilir. Öte yandan zirvenin yarattığı hayal kırıklığından bir diğeri de bu konuya ilişkin tarihi bir karar çıkmaması ve G-20 kararlarının hazmedilmesi olmuştur. Toplantıların kapanış konuşmasını yapan Van Giau, guvernörler kurulu toplantılarının sonuçları ve IMF-Dünya Bankası gibi kurumların izlediği krizle mücadele yöntemleri ile ilgili olarak yaptığı saptamalar şu şekilde sıralanmıştır: Küresel ekonomik iyileşme üye ülkelerin desteklerinin devamına ve gevşek para politikasından erken çıkılmamasına, güven ortamının sağlanması

için uzun vadeli işbirliğine ve küresel diyalogun inşa edilmesine bağlıdır. Ayrıca ülkeler, regülasyonlar geliştirilmeli ve risk yönetimi güçlendirilmeli, gelişmekte olan piyasaların rolü artırılmalı, büyümeyi desteklemek ve gelişmekte olan ülkelerde yaşam standartlarını iyileştirmek için çalışmalara devam edilmelidir.³ Kahn'da Uluslararası Para ve Finans Komitesi'nin (IMFC) 4 Ekim'deki toplantısında IMF'nin dört reform alanına odaklanması gerektiğini belirtmiştir. IMFC'nin küresel ekonomik toparlanma gerçekleşene kadar mali teşvik politikalarının geçerli olmasını sağlamak üzerinde anlaşılmış ve IMF'nin gelişmekte olan ülkelere daha fazla söz hakkı verilmesi için yönetimde planladığı reforma destek verilmiştir. Bu kapsamda kararlar dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

- 1-IMF'nin görev tanımı, küresel istikrar açısından önem taşıyan makroekonomi ve finans sektörü politikalarının tamamını kapsayacak şekilde gözden geçirilmeli.
- 2-Esnek Kredi Hattı'nın başarısını daha da ileriye götürmek ve daha fazla sayıda ülkeye sigorta imkânı sunmak gerekli.
- 3-IMFC, G-20'nin politikaların karşılıklı olarak değerlendirilmesi sürecine IMF'nin katkıda bulunması önerisine destek vermiştir. IMF için yeni bir çok taraflı gözetim faaliyeti olacak olan bu çalışma, makro-finansal bağlantılar ve ülkeden ülkeye yayılma etkisi üzerinde yoğunlaşması sebebiyle gözetim gündemiyle uyumludur. Finansal İstikrar Kurulu ile işbirliği içinde yürütülen yeni Erken Uyarı Çalışması da aşırı dalgalanma risklerini ve kırılganlıkları, ülkeler arası bir boyutu da içermesi sebebiyle daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır.
- 4-IMFC, G-20'nin yönetim alanında attığı büyük adımı da desteklediğini açıkladı. Bu çerçevede, gereğinden fazla temsil edilen ülkelere gereğinden az temsil edilen ülkelere, dinamik yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkeler lehine en az yüzde 5 oranında kota payı aktarılacak.⁴

Ocak 2011'e kadar tamamlanacak ve IMF'nin meşruiyetini ciddi ölçüde artıracak olan bu çalışmada, her ne kadar gelişme yolundaki ülkelerin katılım paylarındaki artışların kota ve sermaye payına bağlı olan oy güçlerinin ve dolayısıyla bu ülkelerin yönetimde seslerinin yükselmesine yol açacağı gibi bir görünüm sergilese de, fonun gelecekte daha etkili olmasına yönelik önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası finansal sistemde kurulması öngörülen yeni denetim mekanizmalarının odağında ise tahmin edileceği üzere IMF yer almaktadır. Kısacası Fon, Asya Krizi'nden bu yana girdiği uluslararası meşruiyet krizini atlatıp kendisini tekrardan "yeni ve güçlü" kılacak bir misyon tazelemiştir. Öyle ki G-

20 Zirvesi ile krizden çıkış için IMF'nin gücü artırılırken IMF'ye gelecekte çıkabilecek krizler karşısında uyarma görevi de verilmiştir. IMF'nin yeni oluşturulacak "Finansal İstikrar Kurumu" ile iş birliği yaparak küresel finans sistemi için erken uyarı mekanizması geliştirilmesi öngörülmüştür.⁵

IMF'nin bu süreçte Keynesyen politikalarından etkilenecek yeni bir dönüşüm de geçirdiği görülmektedir. IMF bildiğiniz gibi erken Keynesyen dönemde ortaya çıkmıştır. Hem ekonomik hem de siyasal coğrafyanın akışkan hale gelmesi ile kapitalist yönetimin etkili uygulaması için tek tutarlı alan tüm dünyadır (Hardt ve Negri, 2003: 268). Genel anlamda bir dünya piyasası söz konusudur ve onun dışı yoktur. Bu durumda, dünyanın ekonomik ve siyasal olarak bu yeni sürece uygun hale getirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Böylece kapitalizmin neo-liberal şekli "Washington Konsensüsü" olarak popülerleşmiş ve ekonomik sistemi yönetmeye başlamıştır (Dallmayr, 2005: 21). Yeniden doğuşu da yine Keynesyen politikaların ağırlıkta olduğu bir döneme gelmektedir. Ancak yakın zamanda Washington Konsensüsü'nün geçerliliğini yitirdiği, özellikle 1997'deki Asya Krizi'nden sonra ciddi bir iç revizyon yaşayan IMF'nin yeni bir sorumluluk alanı bulduğu ve adeta küllerinden yeniden doğduğu gözlenmektedir. G-20 Zirvesi ile IMF bir kez daha küresel ekonomik sistemin merkezine yerleşirken, bu yeni gücünü nasıl kullanacağı, ulus-devletlerin, özellikle de gelişmekte olan ülkelerin bu durumdan nasıl etkilenecekleri önem taşımaktadır. Buradaki başlıca risk, IMF'nin 1990'ların ikinci yarısında Asya krizinde olduğu gibi abartılı bir şekilde sermaye hareketlerinin liberalleşmesi ve aşırı zorlayıcı mali tedavi yöntemleri gibi uygulamaları seçmesi olacaktır. Ancak yapılan analizler, IMF'nin 1997 Asya Krizi'nden dersler çıkardığını göstermekle birlikte bu derslerin ne kadar içselleştirildiği ve "katı", "doktrinci" IMF'nin ne ölçüde değiştiği ilerleyen zamanda gözlemlenecektir.

Bu bağlamda küresel sistemdeki krizin sorumlularından birisinin IMF olduğunu düşünürken, küresel sistemi krizden çıkarma görevi yine IMF'ye verilmiştir. IMF'nin imkânları artırılırken bu krizden çıkış ve sonrasında yapılacaklar ile ilgili görev IMF'ye verilmiş ve son toplantılar küresel finansal sistemin mimarisinin ABD'nin görünmez eli ile yönetilen IMF tarafından yapılacağını ortaya koymuştur. Yani krizi ile kaybedilmek üzere olan paradigma tekrar ele geçirilmiştir (Eğilmez, 2009).

Sonuç

Küresel piyasalarda 2007'nin ikinci yarısından başlayıp artan bir şiddetle bu güne kadar süren finansal dalgalanma ve kredi sıkışmasının uluslar arası finans mimarisine etkileri bakımından tarihi bir önem taşıdığı noktasında artık herkes hemfikir. Kriz mevcut ekonomi düşüncesi ve buna bağlı olarak oluşturulan ekonomi politikalarının açıklarını göstermiş ve bazı dersler çıkarılmasını sağlamıştır. Öncelikli ders, klasik istikrar politikalarının işlevsiz kalabileceğidir. Para politikalarından beklenen en önemli rol, reel ekonomiyi, mali sektördeki şoklardan korumak olarak görülürken son krizde bu başarısızdır.

Krizden çıkarılan bir diğer ders ise, bir ekonominin reel kesim ve finans kesimi olmak üzere iki temel ayak üzerinde yürüdüğüdür. Eğer ekonomiyi sadece finans kesimi üzerinden yönetir, reel kesim önemsiz hale getirilirse ekonominin yürümeyeceği ve finans kesiminin mutlaka reel kesimle birlikte çalışması gerektiği görülmüştür. Yani finans ekonomisi ile reel ekonomi arasındaki dengesizliğin azaltılması gerektiğinin farkına varılmıştır. Son 10–15 yıldır karmaşık finansal ürünler yoluyla kağıt üstünde yapay servetler yaratılmıştır. Bu kâğıtların toplam piyasa değerinin, dünyadaki fiziksel varlıkların toplam değerinin çok üstündedir. Eğer bir ekonomi ürettiğinden çok tüketirse, üretimi başka ülkelere havale eder, finansal varlıklarla ekonomiyi döndürmeye kalkarsa Amerika gibi bir krizle karşılaşacağı ortaya çıkmıştır. Kriz hizmet sektörünün üretim sektörünün üstüne oturması gerektiğini ve reel ekonomiyi işin merkezine koymak zorunda olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, dünya finans sistemi de yeniden şekillenecek bunun sonucunda ülkeler de yöneticiler de bir değişim süreci içine girecektir.

Nitekim değişim konusuna ilişkin olarak G-20 zirvesi çok önemsenmesine rağmen zirve sonucu (özellikle küresel ekonomi yönetiminin merkezinde yer alan IMF'ye yönelik beklentiler) istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. IMF, 1980'lerden sonra dünya ekonomisine şekil veren “Washington Uzlaşısı”nı ve bu uzlaşının sürüklediği neoliberal paradigmayı yaratan üç kurumdan (Dünya Bankası ve Amerikan Hazinesi ile birlikte) bir tanesidir. Washington Uzlaşısı temel hatlarıyla İkinci Dünya Savaşı sonrası Keynesyen dönemin krizlerine referansla, devletin ekonomiye müdahalelerine, ulus-devletin dışa kapalı iktisadi anlayışına ve sosyal harcamaların yüksekliğine karşı çıkmış, piyasa temelli çözümler adeta tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde “norm” halini almıştır. Ancak sonuçlar özellikle de “Güney” ülkeleri için pek iç açıcı olmamıştır. IMF'nin ekonomi politikası reçeteleri gelişmekte olan ülkeler için kamu hizmetlerinin kısılmasıyla, yoksulların iyice

yoksullaşmasıyla, sosyal refah yerine piyasa temelli reformlara öncelikle, sermaye hareketlerinin olabildiğince liberalleşmesiyle, özelleştirme dalgalarıyla, işsizliğin artışıyla, sıklaşan iktisadi krizlerle, spekülasyon hareketlerinin ekonomiye yön verdiği bir yapıya bürünmüştür. 1990'lerde IMF tarafından "başarı" örnekleri olarak gösterilen Doğu Asya'nın yükselen ekonomileri de 1997 Asya kriziyle IMF'nin güvenilirliğini zedelemiştir. Özellikle de Amerika'da ortaya çıkan kriz 30 yılın ezberini bozarak küresel kapitalizmin kalesi olan IMF ve politikaları ile birlikte küresel kapitalizmin kendisinin sorgulanmasına yol açmıştır. Öyle ki küresel kriz kadar küresel krizin yol açtığı ekonomik sistem tartışmaları da bir o kadar önemli hale gelmiştir. Bir yandan krizin paradigma bağımlılığından kaynaklandığı söylemleri yapılırken bir yandan da sistemin sembolü olan kuruluşların batma noktasına gelmesi sonucunda ortaya çıkan güven kaybını önlemeye ilişkin (finans kuruluşlarının likidite sağlama işlevini MB'ları ve hazinelerin üstlenmesi) devlet müdahaleleri devletçi ekonomiye mi geçiyoruz argümanlarını da ortaya çıkarmıştır. Yakın zamanda İskoçya'da yapılan G-20 Zirve toplantısı küresel ekonominin ve finansal sistemin sağlığa kavuşturulması için gevşek maliye politikasına devam edilmesi üzerinde oluşan anlayış bu argümanların bir süre daha devam edeceğini göstermektedir.

Kriz ile birlikte asıl olarak bu tür krizleri önlemeye ilişkin kurulmuş olan IMF'nin krizin önlenmesine katkıda bulunamaması G-20 Zirvesinde ülkeleri yeni arayışlara yöneltmiştir. 24-25 Eylül tarihlerinde ABD'nin Pittsburgh kentinde yapılan G-20 liderler zirvesinde bir araya gelen liderlerin 2 gün boyunca ağırlık verdiği konu son bir yıldan beri yaşanan ekonomik krizin bir daha tekrarlanmaması için atılması gereken adımlar olmuştur. Alınan kararların bir kısmı küresel ekonomide değişen güç dengelerinin kabulü olarak yorumlanmıştır. Zirve'de Finansal istikrarın daha iyi düzenlemeler ve denetimi gerektirdiğini belirtilmesi kriz ortaya çıkana kadar düzenleme ve denetlemelerin iyi yapılmamış olduğunu doğrulaması açısından önem taşımaktadır. Yani hem IMF'nin hem de WB'ın yaşanan küresel krizin etkileri ile birlikte bir yeniden yapılanma sürecine girmek zorunda olduğu ortaya konulmuştur. Ancak Küresel sistemdeki krizin sorumlularından birisinin IMF olduğunu düşünürken, zirvede küresel sistemi krizden çıkarma görevinin yine IMF'ye verilmesi ve IMF'nin imkânları artırılması küresel finansal sistemin mimarisinin ABD'nin görünmez eli ile yönetilen IMF tarafından yapılacağını ortaya koymaktadır. Yani IMF bir kez daha küresel ekonomik sistemin merkezine yerleşmiştir.

SON NOTLAR

*Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Bolu.

¹ (<http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf>)

² (<http://www.pittsburghsummit.gov/mediacenter/129639.htm>).

³ (http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=130575&KTG_KOD=524).

⁴ (<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>).

⁵ (http://www.imf.org/external/lang/turkish/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_tur.pdf).

KAYNAKÇA

AMİN, S.(1999), Küreselleşme Çağında Kapitalizm,(Çev:VASif Erenus), İstanbul: Sarmal Yayınevi.

APPANDURAI, A.(1990), "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy", M.Featherstone (ed.) *Global Culture:Nationalizm,Golalizational Modernization*,Lonra:Sage.

BREZINSKI, Z. (2004), Tercih, (Çev:C.Küçük), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

CLAESSENS, S. and SCHMUKLER, S. (2007). "International Financial Integration through Equity Markets:Which Firms from Which Countries Go Global?" *Journal of International Money and Finance* 26(5),ss.788-813.

DALLMAYR, F. (2005),*Empireor Cosmopolis? Civilization at the Crossroads*, Volum2,No.1ss. 14-30

DEMİRER, T.ve ÇEVİKASLAN, S.(2004), "11 Eylül Dönemeci YDD Terörü", 11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu, İstanbul: Ütopya Yayınları.

DOBB, M. (1992), *Kapitalizmin Gelişimi Üzerine İncelemeler*, (Çev: F.Akar), İstanbul: Belge Yayınları.

DOOLEY C. and A. WARNER, (1995), *Portfolio Capital Flows: Hot or Cold*, The World Bank Economic Review, vol. 9 No: 1 January, ss.153-174.

EĞİLMEZ, M.(2008), "Küresel Krizin Nedenleri", *Radikal gazetesi*, 23.09.2008.

EĞİLMEZ, M.(2009), "Küresel Sistemin Geleceği", *Radikal Gazetesi*,15.09.2009.

EĞİLMEZ, M. (2009), *Küresel Finans Krizi*,İstanbul: Remzi Kitapevi.

ERCAN, F.(2000), "Kapitalizm Küreselleşme ve Kalkınma Tartışmaları Açısından Devlet: Eleştirel Önermeler",*İktisat Dergisi*, Ağustos 2000.

ERCAN, F.(2002), "Küreselleşme/ Sanayileşme Tartışmaları Açısından Türkiye Gerçeği ", *Evrensel Kültür*, Mart, Sayı,123.

ESEN ,O.(1998) "Finansal Küreselleşme Ortamında Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Pörföy Yatırımları", *Ekonomik Yaklaşım*, Gazi Üniversitesi Dergisi, Sonbahar , Cilt 9, ss.59

FALK,R.(2001), Yırtıcı Küreselleşme, (Çev: Ali ÇAKSU), İstanbul:Küre Yayınları.

FRANKEL, J.(2008),” Origins of the Financial/Economics Crisis”,(<http://topics.blogs.nytimes.com/2008/12/26/origins-of-the-economic-crisis-in-one-chart>),Erişim Tarihi, 22.05.2009.

FRIEDMAN, T(1999) Lexus ve Zeytin Ağacı. Küreselleşmenin Geleceği, (Çev:Elif Özsayar), Boyner Holding.

GALLINO, L.(2007),Küreselleşme ve Eşitsizlik, (Çev:Durdu Kundakçı), Ankara:Dost Kitapevi.

GIBSON, H. ve TSAKALATOS, E (1996),”Uluslararası Borç Krizi Sorunları Nedenler ve Çözümler”, (Der: Fikret Şenses), Kalkınma İktisadı, İstanbul: İletişim Yayınları.

GIDDENS, A. (1991), Modernity and Self Identity, London: PolityPress.

GORDON, D.M. (1988),”The Global Economy:New Edice or Crumbling Foundations”, *New Left Review* no.168 March-April.

GORZ A.(1981),Elveda Proleterya, İstanbul: Afa Yayınları.

GOZZI, J. C., LEVINE, R., and SCHMUKLER, S. (2008). “Patterns of International Capital Raisings.” Policy Research Working Paper 4687, World Bank, Washington, DC.

HAROOTUNIAN, H.(2006), İmparatorluğun Yeni Kılığı: Kaybedilen ve Tekrar ele Geçirilen Paradigma, (Çev: Erkan Ünal), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

HART M ve NEGRİ A.(2003), İmparatorluk, (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

HIRST ,P.ve Thompson,G.(1998), Küreselleşme Sorgulanıyor,(Çev:Çağla Erdem ve Elif Yücel), Ankara: Dost Kitapevi.

KAMINSKY, G. Lyons, R., and Schmukler, S. (2004). “Managers, Investors, and Crises: Mutual Fund Strategies in Emerging Markets,” *Journal of International Economics* 64(1),ss. 113-34.

KILIÇ, A.(1991) “Finansal Sistem ve İşleyişi”, Maliye Yazıları, Eylül-Ekim, ss.67-69

KORAY,M (2006), Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet ,Ekonomi ,Siyaset Tartışmaları,<http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale1.htm>, Erişim Tarihi.15.09. 2006

LEIDERMAN C.G and Reinheird,(1993) “Capital Inflows and Real Exchange Rate, Appreciation in Latin America, The Real of External Factor” IMF Staff Paper, No: 40, ss.108-151

LİN, J. (2008). The Impact of the Financial Crisis on Developing Countries, Paper presented at the Korea Development Institute.

MANDEL,E. (1991), Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, (Çev:Doğan Işık), İstanbul Yazın Yayıncılık.

MOSOOD, A. and COPTU, S.(1993),”Portfolio Investment Flows to Developing Countries”, Finance and Development, March 1993, ss.10-11.

NEAGU, I. C. and SCHİFF, M. (2008). “The Stability and Stablizing Impacts of Remittances and Other Capital Inflows to Developing Countries,” Mimeo, Development Research Group, World Bank.

NEWYORKTIMES,(2009),”CreditCrisisTheEssential”,http://topics.nytimes.com.top.reference/timestopi cs/subjects/c/credit_crisis/index.html?ref=business,Erişim Tarihi,27 05.2009

ÖNİŞ, Z.ve ERDOĐDU,M. (2002), “11 Eylül ve Dengeli Küreselleşme”, Foreign Policy,Ocak-Őubat,ss.14-20.

PETRAS, J. (1999), “Globalization: A Critical Analysis”, Journal ofContemporary Asia, Vol.29, No.1

PETRAS, J. ve VELTMEYER,H. (2006), Maskesi Düşürülen Küreselleşme, (Çev.Ö.Akpınar) İstanbul:Methisto Yayınevi.

POSNER, R.A. (2009). A Failure of Capitalism: The Crisis of ‘o8 and the Descent Into Depression. Cambridge, Mass. and London, England: Harvard University Press

REİSEN H, (1993), “Finansial Opening and Capital Flows Cepal Review December 1993, No: 51, ss.113-122

ROBERT B. Z.(2009), Ekonomik Kriz Küresel Güç İlişkilerini Yeniden Şekillendiriyor, Gözlem Gazetesi 29.09.2009.

SARIBAY,A.Y.(2004), Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme, İstanbul:Everest Yayınları.

SEE, H.(2000), Modern Kapitalizmin Doğuşu, (Çev: Turgut Erim), İstanbul: Yöneliş Yayınları.

SÖNMEZ ,S. (1998), Dünya Ekonomisinde Dönüşüm, Küreselleşme Yeni Dünya Düzeni ve Dış Borç Üzerine Bir Not, Ankara: İmge Kitabevi.

ŞAYLAN, G. (1996). Çağdaş Düşünce Akımları: Postmodernizm, (Ders Notları),TODAİE Yayınları, Ankara.

ŞENGÖZ, T .(2009). <http://www.finans.ekibi.net/forum/kondratieff-dalgaları-tuncer-sengoz-t-3218.html>

TAYLOR, J.B. (2009) Getting Off Track. Stanford: Hoover Institution Press.

TOUSSAİNT, E.(1999), Ya Paranı Ya Canını: Dünya Bankası ve IMF’in Üçüncü Dünya Politikaları, İstanbul:Yazın Yayıncılık,

TUĐBA, O.(1997), “Finansal Küreselleşme”, Ekonomik Yaklaşım, Gazi Üniversitesi Dergisi, Yaz. 1997, Cilt 4, Sayı 9, ss.37-40

ULAGAY,O (2009), Küresel Çöküş ve Kapitalizmin Geleceği, İstanbul :Özgür Yayınları.

WALLERSTEİN,I(2009), Jeopolitika,Ekonomik Kriz ve Kapitalizm Çökerken Özne Olmak, Konferans, 13.03 2009, <http://www.sendika.org.tr>,Erişim Tarihi,15.04.2009

WENT,R.(2001), Küreselleşme: Neo-Liberal İddialar Radikal Yanıtlar, (Çev.Emrah Dinç),İstanbul: Yazın Yayıncılık.

WOLFF, Rich, (2009), Krizler, Kapitalizmin Bir İslah Olma Aracıdır, Birgün Gazetesi, 11.03.2009.

WOOD,E.M.(2006),Sermaye İmparatorluğu, (Çev:Sami Oğuz), İstanbul:Epos Yayınları.

WOOD,E.M.(2000),”Küresel Kapitalizm ve Ulus Devlet”, (Der ve Çev:A:Başer.Kafaođlu), 2000’li Yıllara Girerken Kapitalizm,İstanbul:Kaynak Yayınları.

YELDAN, E. (2002), "Neoliberal Küreselleşme Sürecinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler", Praksis Dergisi, Yaz, Sayı:7,ss. 19-34.

YILDIZOĞLU, E.(1996),Globalleşme ve Kriz, İstanbul: Alem yayıncılık.

<http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf>, Erişim Tarihi,27.11.2009.

[http:// www.radikalgazetesi.com.tr](http://www.radikalgazetesi.com.tr),Erişim Tarihi, 28.08.2008

<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>.Erişim Tarihi, 8.10.2009

<http://www.pittsburghsummit.gov/mediacenter/129639.htm>

http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=130575&KTG_KOD=524).

(http://www.imf.org/external/lang/turkish/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_tur.pdf)